

Received / Makale Geliş Tarihi 06.01.2025
Published / Yayınlanma Tarihi 28.02.2025
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 9 (51)
pp / ss 134-146

Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.14975874
Mail: editor@pejoss.com

Prof. Dr. Nevzat Özkan

<https://orcid.org/0000-0002-0178-6768>
Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kayseri / TÜRKİYE

Öğr. Gör. Yüksel Baldık

<https://orcid.org/0000-0003-4754-9415>
Kayseri Üniversitesi, Rektörlük, Kayseri / TÜRKİYE

Türkçede Hayvancılık ile İlgili Yapı Adları Üzerine Bir İnceleme¹ **Building Names Related to Animal Husbandry in Turkish**

ÖZET

Türklerin tarihsel süreçte hayvancılıkla olan ilişkisi, pek çok akademik çalışmanın odak noktalarından biri olmuştur. Hayvancılık, yüzyıllar boyu Türklerin geçim kaynağı olmasının ötesinde, yaşadıkları farklı ülke ve bölgelerin sunduğu imkânlarla şekillenmiş ve savaş alanlarında da stratejik üstünlük sağlamıştır. Bu bağlamda hayvancılık, sosyal yaşam, askerî stratejiler ve ticaretin yanı sıra, Türk toplumu içinde manevi bir değer kazanarak kendine özgü bir kültürel yapı oluşturmuştur. Örneğin, On İki Hayvanlı Takvim, Kurttan Türeyiş Destanı, bazı hayvanların tamga ve sembol olarak kabul edilmesi ve totem olarak kutsanması, Türk kültüründe hayvanların önemli bir yer tuttuğunu gösteren unsurlardır. Ancak bugüne kadar hayvanlar ve hayvancılık üzerine yapılan filolojik çalışmaların büyük çoğunluğu, hayvan adlarının belirlenmesi gibi, doğrudan hayvan türlerine ilişkin unsurlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmada ise, hayvan ad ve türlerinin ötesinde, hayvancılık yapan Türk toplumlarının bu hayvanlar için inşa ettikleri yapı adlarının tespiti amaçlanmıştır. Çalışma, başlangıçtan 19. yüzyıl sonlarına kadar çeşitli yazılı kaynaklar ve ağız çalışmaları üzerinden yapılan taramalar sonucu tespit edilen sözcükler üzerinde bir değerlendirme yapmayı hedeflemektedir. Böylece, mimarlık ve özellikle hayvancılık mimarisi alanında yeni bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hayvancılık, mimari, yapı, barınak

ABSTRACT

The relationship between the Turks and animal husbandry throughout history has been the subject of numerous academic studies. For centuries, animal husbandry has not only been a primary means of livelihood for the Turks, shaped by the opportunities offered by the regions they inhabited, but it has also provided strategic advantages in battlefields. In this context, animal husbandry has transcended its economic and military roles, becoming a source of spiritual value and contributing to the creation of a unique cultural structure within Turkish society. For instance, the Twelve Animal Calendar, the Legend of the Origin from the Wolf, the use of certain animals as state symbols, and the acceptance of animals as totems are indications of the significant place animals hold in Turkish culture. However, until now, the majority of philological studies related to animals and animal husbandry have focused mainly on the identification of animal names, which are directly related to specific animal species. This study, however, aims to identify the names of structures built by Turkish communities engaged in animal husbandry for their animals, rather than focusing solely on animal names and species. Through a review of various written sources and dialect studies from the beginning of history to the late 19th century, this study discusses the identified terms. By doing so, it seeks to offer a new perspective on architecture, specifically on the architecture related to animal husbandry.

Keywords: Animal husbandry, architecture, construction

¹ Bu makale “Türkçede Yapı Terimleri” adıyla tarafımızdan çalışılan doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Bu çalışma hazırlanırken Eski Türkçeden 19. yy sonlarına kadar birçok yazılı eser taranmış ve bu eserlerde geçen hayvanlar için yapılan yapı adları belirlenmeye çalışılmıştır. Yapı adlarının tanımı dönem kaynaklarında geçtiği şekilde yapılmıştır. Tarihî süreç içinde sözcükte gerçekleşen yazım farklılıkları madde başlarında belirtilmiş olup farklılıklarla ilgili örnekler verilmeye çalışılmıştır. Her sözcüğe ilgili dönem metinlerinden tespit edilen iki örnek verilmeye gayret edilmiştir. Dönem metinlerinde birden fazla yazım şekli tespit edilmişse bunlar da örneklendirilmiştir. Tespit edilen yapı adlarına örnekler tablo hâlinde verilmiş olup tablo iki sütundan oluşmuştur. Birinci sütunda sözcüğün geçtiği tarihî lehçe dönemi ve Derleme Sözlüğü belirtilmiştir. İkinci sütunda ise dönem metinlerinde sözcüğün geçtiği yer ve sonrasında günümüz Türkçesi verilmiş, aynı satırda parantez içinde sözcüğün geçtiği eser ve son satırda Derleme Sözlüğündeki bulgular bildirilmiştir. Sözcüğün kökeni ve kökeni üzerine yapılmış tartışmalar, açıklamalar tablo altında ifade edilmiştir. Yazılı kaynaklardan yapılan taramaları desteklemek ve yazılı kaynaklarda tespit edilemeyen ama ağızlarda varlığını sürdüren sözcükler de çalışmada yer almıştır. Derleme Sözlüğünde tespit edilen sözcükler tablonun son satırına eklenmiştir.

2. TÜRKLERDE HAYVANCILIK

2.1. Türklerin Ekonomik Yapısı ve Hayvancılığın Bozkır Kültüründeki Yeri

Tarih boyunca toplumlar, yaşamlarını sürdürebilmek ve geçimlerini sağlamak amacıyla farklı ekonomik faaliyetler geliştirmiştir. Bu faaliyetler, içinde bulunulan coğrafi koşullara, iklim şartlarına ve kültürel dinamiklere bağlı olarak şekillenmiştir. Bozkır kavimleri arasında yer alan Türkler de tarihsel süreçte genellikle atlı göçebe bir yaşam tarzı ile anılmıştır. Ancak yapılan araştırmalar, bu genel yargının eksik ve tek taraflı olduğunu ortaya koymaktadır. Türklerin ekonomik faaliyetleri yalnızca göçebe hayata dayanmamış, aynı zamanda hayvancılık ve tarımı da içeren çok yönlü bir ekonomik sistem geliştirmişlerdir. Türk tarihinde, yerleşik hayat olmayan tam bir göçebelik düşünülemez (Ögel, 2000:39). Türkler, sahipleri belli olan sürekli kışlaklara, zamanla göçer evliler bile, yavaş yavaş köylere ve yerleşme yerlerine dönmüşlerdir. Kışın kışlakta oturan ve çoğu zaman ziraat yapan Türkler, yazın da yaylaya çıkıp hayvanlarını otlatıyordu (Ögel, 2000:3). Özellikle hayvancılık, Türklerin hem temel geçim kaynağı hem de kültürel kimliklerinin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

2.2. Bozkır Kültüründe Hayvancılığın Önemi

Bozkır coğrafyasında yaşayan Türkler için hayvancılık, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumsal düzeni belirleyen bir unsur olmuştur. At, koyun, keçi ve sığır yetiştiriciliği, Türklerin yaşam biçimini doğrudan etkilemiş; beslenme alışkanlıklarından giyim-kuşama, ticari ilişkilerden askerî stratejilere kadar birçok alanda belirleyici bir rol oynamıştır. Hayvanlardan elde edilen et, süt, tereyağı ve kımız gibi besin maddeleri, beslenme düzeninin temel taşlarını oluşturmuştur (Baykara, 2009:124). Bunun yanı sıra, deri ve yün gibi hayvansal ürünler giyim ve barınak yapımında kullanılmış, gübre ise tarımsal faaliyetlerde değerlendirilmiştir.

Çin tarihleri Orta Asya Türkleri için, göçebe deyimini kullanmıyorlardı. Onlara göre Türkler, "Otlar ile suları takip ederek" yaşıyorlardı. Bunun da çok önemli ekonomik bir anlamı vardı. Çin kaynaklarının bu açıklamalarından da anlaşılacağı gibi Türkler bir yere yerleşemedikleri için değil; hayvanlarına ot ve su bulmak için dolaşıyorlardı (Ögel, 1998: 15).

Türk toplumlarında at yetiştiriciliği, ekonomik hayatın en temel unsurlarından biri olmuştur. Türkler, atı sadece bir ulaşım aracı olarak değil, aynı zamanda savaşlarda stratejik bir unsur ve ticari bir meta olarak görmüşlerdir. Orta Asya bozkırlarında at yetiştiriciliği, Türklerin hareket kabiliyetini artırmış ve bu durum onların geniş coğrafyalara yayılmalarını sağlamıştır. Çin, Bizans ve diğer milletlerle yürütülen ticari ilişkilerde at, en değerli ihraç ürünlerinden biri olmuştur (Kafesoğlu, 1986: 312).

Koyun ve keçi yetiştiriciliği de bozkır ekonomisinde önemli bir yer tutmuştur. Küçükbaş hayvancılık, göçebe yaşamın dinamiklerine uyum sağlayan bir uğraş olmuş; koyunun yünü, keçinin kılı ve derisi, giyimden çadır yapımına kadar geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Özellikle keçi kılından yapılan çadırlar, göçebe yaşam tarzına uygun olarak dayanıklılığı ve taşınabilirliği ile öne çıkmıştır (Mandaloglu, 2014).

2.3. Ekonomik Hayatta Hayvancılığın Rolü

Türklerin ekonomik faaliyetlerinde hayvancılık, ticari ilişkilerde de belirleyici bir unsur olmuştur. Bozkır kavimleri, kendi yetiştirdikleri hayvanların ve hayvansal ürünlerin ticaretini yaparak ekonomik hayatlarını sürdürmüşlerdir. Özellikle deri, kürk, yün ve at ticareti, bozkır toplumlarının farklı uygarlıklarla kurduğu

ekonomik bağların temelini oluşturmuştur. Türkler, İpek Yolu gibi önemli ticaret yolları üzerinde yer alarak, hayvancılığa dayalı ürünlerini geniş pazarlara ulaştırmışlardır (İlgen, 2010).

Ayrıca, hayvancılığın sürdürülebilir bir ekonomik faaliyet olması, Türklerin göçebe ve yarı göçebe yaşam tarzlarını destekleyen bir unsur olmuştur. Bozkırın sert iklim koşulları, tarımın her bölgede sürdürülebilir olmasını engellerken, hayvancılık bu coğrafyada daha güvenilir bir ekonomik model sunmuştur. Mevsimsel göçler, hayvanların en verimli otlaklarda beslenmesini sağlamış ve böylece hayvancılık uzun vadede ekonomik istikrarı koruyan bir faaliyet hâline gelmiştir

2.4. Hayvancılığın Kültürel ve Sosyal Yaşama Etkisi

Hayvancılık, Türklerin yalnızca ekonomik yaşamını değil, kültürel ve sosyal yapısını da derinden etkilemiştir. Türklerin sözlü ve yazılı edebiyatlarında hayvancılıkla ilgili geniş bir söz varlığına rastlanmaktadır. Destanlar, atasözleri, halk şiirleri ve destansı anlatılar, hayvancılığın toplumsal hayattaki yerini açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin, Dede Korkut Hikâyelerinde ve Orhun Yazıtlarında at, koyun ve diğer hayvanlarla ilgili ifadeler, hayvancılığın yalnızca bir ekonomik faaliyet değil, aynı zamanda sosyal statü belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir. Türklerde hayvan/hayvancılık üzerine bu güne kadar çok sayıda çalışma yapılmış olup konu farklı yönleri ve tarihi dönemleri ile ele alınmıştır (Akıl ve Özkan, 2024).

Ayrıca, hayvancılıkla ilgili inanç sistemleri de Türk kültüründe önemli bir yer tutmuştur. Bazı hayvanlar kutsal kabul edilmiş, hayvan figürleri sanatta ve mitolojide sıkça kullanılmıştır. Özellikle keçi ve at, Türk mitolojisinde önemli semboller arasında yer almış, devlet yönetimi ve askerî organizasyonlarda simgesel bir değer kazanmıştır (Esin, 1978:30).

Türklerin ekonomik hayatında hayvancılık, yalnızca bir geçim kaynağı değil, aynı zamanda kültürel kimliğin ve toplumsal yapının temel taşlarından biri olmuştur. At, koyun, keçi ve sığır yetiştiriciliği, beslenme, giyim, ticaret ve askerlik alanlarında belirleyici bir rol üstlenmiştir. Hayvancılığın sağladığı ekonomik ve stratejik avantajlar, Türklerin göçer evli yaşam tarzını destekleyen en önemli unsurlardan biri olmuş; bu faaliyet, tarih boyunca Türk toplumlarının sosyo-ekonomik yapısını şekillendiren bir faktör olarak varlığını sürdürmüştür. Türk kültür tarihinin her döneminde hayvancılığın etkili olduğu ve bu etkinin Türkçeye yansması bu çalışmada değerlendirilmiştir. Türk kültüründe hayvan / hayvancılık alanlarının oldukça geniş bir konu olmasından dolayı bu çalışmada sadece hayvanlar için yapılan yapıların adları değerlendirmeye alınmıştır.

3. YAZILI KAYNAKLARDA HAYVANLAR İLE İLGİLİ YAPI ADLARI

agıl / ağıl / avıl / ayıl

ET	<i>agılım on yılmım sansız erti</i> “Ağılım on, at sürüm sayısız idi” (Su.5), <i>agılınıtı yılmın bolzun</i> “Ağılında atların olsun” (İr.47)
KT	<i>ağılda oğlak toğsa arıkda otı öner</i> “Ağılda oğlak doğsa ırmakta, arkta otu biter” (DLT I, 65-21)
HT	<i>agıl</i> (İML 6)
Kıp.T	<i>kaçan bir kişi deve uğurlasa deve ağılından</i> “Ne zaman bir kişi deve çalsa deve ağılından” (KFT 273b/15) <i>agıl</i> (Kİ 2)
EAT	<i>anun taşu birle koyun için ağıl yapa</i> “Onun taşı ile koyun için ağıl yapsın” KE 904/4 <i>hakdan dilerem kurdı gire ağıla bir gün</i> “Allah’tan dilerim kurt girsin ağıla bir gün” (ADD 81/3) <i>bununula oynasam yā yeñeyidüm eve avıla varayidum</i> “Bununla oynasam yenseydim eve ağıla varsaydım” (FBS 239b/10)
ÇT	<i>lutf u ihsān kılıp ağılımda yahşı at koymadın</i> “Lütuf ve ihsan edip ahırında iyi at koymadın” (GT 37/8) <i>agıl / ayıl</i> (ŞSL 49)
OT	<i>koyun ağılında olan dökülmüş gübreyi</i> “Koyun ağılında olan dökülmüş gübreyi” (İKS usk017/649)
DS	<i>ağal / ağala / ağıl</i> “Gece, kırdı yatırılan koyun sürüsünü korumak için yapılan çitle çevrili yer, açık ağıl” (DS 1/81)

Türkçenin en eski yazılı metinlerinden günümüze kadar devam eden *ağıl* sözcüğü, genellikle küçükbaş hayvanların açık alanda barınması için yapılan etrafı taş veya çitlerle çevrili yer anlamında kullanılmaktadır (TS, 1998:34). Çeşitli ses değişmelerine uğrayan sözcüğün Türkçe köken bilgisi çalışmalarında Türkçe kökenli olduğu belirtilir (Gülensoy, 2007: 53; Tietze, 2016:1/273; Clauson, 1972: 83). Sözcük yazılı kaynaklarda olduğu gibi ağızlarda da varlığını sürdürmüş olup yaygın kullanıma sahiptir.

aķur / aķır / āķūr

KT	<i>yazıda kalın yond aķırda katır</i> “Ovada at sürüleri ahırda katır” (KB 5370) (DLT I, 7-7) <i>aķur</i>
HT	<i>kazıkların āķūr tamına kaçtı</i> “Kazıkların ahır duvarına kaktılar” (KE 117v/20) <i>āķūrda bir atı bar ilge birmez - adaķı topraķına yıl ıyarmaz</i> “Ahırda bir atı var yabancıya vermez – ayağının tozuna rüzgar yetişemez” (HŞ 472)
Kıp.T	<i>kaçan bir kişi at aķūrından ya koyun ağılından inçü uğurlasa</i> “Ne zaman bir kişi at ahırından ya da koyun ağılından inci çalsa” (KFT 276a/40) <i>aķūr</i> (TA 6)
EAT	<i>eñ aşıağadı şabakada şavile ve āķūrıdı kim atlar dururıdı</i> “En alttaki kat tavla ve ahırda ki atlar dururdu” (KE 635/6) <i>yoksul bir kova su şartadı aķura koydı ol kuş anı řop içdi</i> “Yoksul bir kova su alıp ahıra koydu kuşlar onu birlikte içti” (BH 80b/5)
ÇT	<i>āķūr ara lahzaī koyup gām</i> “Adım atıp her an ahır ara” (LM 287/5) <i>āķūr</i> (ŞSL 31)
OT	<i>hünkār āķūruları olup her birinde birer řavla küheylan atlar vardır</i> “hünkār ahırlarıdır ve her birinde birer at ahırı küheylan atlar vardır” (EÇS 1/225) <i>āķūr</i> (RM 99)
DS	<i>ahır / aķırlıķ / ahor / ahur</i> “Hayvanların barındığı yer” (DS 1/124)

İlk olarak Karahanlı Türkçesinde karşımıza çıkmış olan sözcük çeşitli ses değişmeleri ile günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Genellikle “büyükbaş hayvanların barınması için yapılan üstü kapalı barınak” olarak tanımlanmaktadır (TS, 1998:47). TS’de bu kelime Farsça olarak değerlendirilmektedir. Ancak Farsça köken bilgisi sözlüklerinin birçoğunda *ahır* sözcüğüne yer verilmemiştir. Sözcüğün Hint-Avrupa kökenli olduğu konusunda yeterli kanıt sunulmamıştır. *Aķur* ve *ağıl* sözcüklerinde *k/g* ve *r/l* ses değişmelerini örnek göstererek iki sözcüğün kökteş olduğu yönünde görüşler mevcuttur (Kızılıören, 2023:733).

aran / ayran

ET	<i>oķluk çit aran</i> “Ok çit avlusudur” (BT VII/22)
KT	<i>aranlıē ew</i> “ahırı olan ev” (DLT I, 148-6)
Kıp.T	<i>ayran</i> (CC 51b/23)
HT	<i>öldi er şazıra kıldı aran tabyadı</i> “öldü er hazire yaptı avlu yaptı” (ME 131/5)
ÇT	<i>aran</i> (ŞSL 33) <i>aran tikmek için ikki miñ kāmıř beriñ</i> “Ahır yapmak için iki bin kāmıř verin” (ŞT 105b/3)

Sözcük Eski Türkçe, Karahanlı, Kıpçak, Harezmi ve Çağatay Türkçesi dönemlerinde karşımıza çıkmaktadır, Moğolcadan Türkçeye geçtiği ve *ahır* anlamına geldiği yönündeki görüşlerin tanık gösterdikleri en eski kaynak DLT’dir (Gülensoy, 2007: 75; Clauson, 1972: 237). Bu kaynakların aksine sözcük Uygar döneminde de geçmekte ve *avlu* olarak ifade edilmektedir (BT, VII/22). ME’de geçen anlamı *avlu* olarak verilmektedir (Yüce, 1993: 91). Metinler incelendiğinde her iki anlamın da uygun düştüğü görülmektedir. Sözcük TS’de yer almamaktadır DS’de ise Tütünlerin korunduğu yer olarak tanımlanmaktadır (DS, 12/4422).

atlık

ET	<i>yılkıya atlık kiřiēe batılıķķa teēi tōzü tūketi itmiş kergek</i> “yılık için ahır, kişiler için tuvalete kadar tamamını yapmak gerek” (TT 6/87)
OT	<i>bir kebīr oŗa ve bir aķūr ve bir atlık ve bir maēaza ve bir aşıhāne</i> “bir büyük oda bir ahır bir at ahırı bir maēaza ve bir mutfak” (İKS mpm001/547)
DS	<i>atlık</i> “Köy odalarının yanında konuk atlarını baēlandıēı ahır” (DS 1/372)

İlk olarak Eski Türkçede karşımıza çıkan *atlık* sözcüğü Osmanlı döneminde tekrar tespit edilebilmiş ancak ara dönemlerde bir tanımlama yapılamamıştır. Bu durum sözcüğün yaşadığını ancak taranan kayıtlarda rastlanmadığını ortaya koymaktadır. Eski Türkçede sözcüğe *atlı* (süvari) anlamı verildiği görülmektedir (Clouston, 1972: 55; Tietze, 2016:1/483). Tabloda verilen örneklerden hareketle sözcüğün atlar için yapılan barınak anlamı da ortaya çıkmaktadır. DS’de de benzer anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir. TS’de yer almamaktadır.

azbar

<i>Kıp.T</i>	<i>azbar</i> (TA 6)
<i>OT</i>	<i>kaḫın dıraḫt-ı müntehālardan azbar, ya’nī çitden sarp kaḫ’a-misāl havlılar yapub evleri ve cemī’i ḫayvānātı bu azbar havlılar içindedir</i> “Münteha ağacından azbar, yani çitten sağlam kale gibi avlular yapıp evleri ve tüm hayvanları bu azbar avlular içindedir” (EÇS 7/255)
<i>DS</i>	<i>azbar</i> “Ahırların önündeki toprak meydan” (DS 1/436)

Sözcük Kıpçak ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinde tespit edilmiştir. Sözcüğün Kıpçak Türkçesi dönemindeki anlamı “at ahır” olarak verilmiştir (Toparlı, 2019: 19). Sözcüğün bir diğer anlamı, “ahır önündeki toprak meydan” olarak belirtilmiştir (Tietze, 2016: 1/525). EÇS’de tespit edilen metinde “ahır önündeki meydan” anlamı pekişmektedir. DS’de tespit edilen sözcük, “ahırların önündeki toprak meydan” olarak belirtilmektedir. TS’de yer almamaktadır.

dalyan

<i>OT</i>	<i>islāmbol boğazının iki tarafında dörder servi direkleri üzre dalyanlardır</i> “istanbul boğazının iki tarafında dört direk üzerinde dalyanlardır” (EÇS 1/274)
-----------	--

TS’de “deniz, göl ve ırmakların kıyılarına yakın yerlerinde ağ ve kazıklarla oluşturulan, balık avlama yeri” olarak tanımlanmaktadır (TS, 1998:521). Sözcüğün Rumca veya Yunanca kökenli olduğu yönünde görüşler mevcut olduğu gibi (Tietze, 2016:2/295) Türkçe kökenli olduğu *tal(> dal)+yan* şeklinde ifade edilen görüşler de vardır (Gülensoy, 2007:295). DS’de *dalyan/daylan* şeklinde tespit edilen sözcük, “açık denizdeki sığılık” olarak tanımlanmaktadır (DS, 4/1389)

develik

<i>OT</i>	<i>yüz altmış aded tahtānī ve fevkānī kâgīr binā develikli ve aḫurlu</i> “yüz altmış adet tek katlı ve iki katlı taş bina deve ahır ve ahırlı” (EÇS 5/184)
<i>DS</i>	<i>develik</i> “deve ağılı, büyük ahır” (DS 4/1442)

Sözcük sadece Osmanlı Türkçesinde tespit edilebilmiştir. Özellikle “Güneydoğu Anadolu’daki evlerin alt katında bulunan, develerin korunduğu veya bağlandığı bölüm” olarak tanımlanmaktadır (TS, 1998: 572). Sözcük DS’de de aynı anlamda tespit edilmiştir.

egrek

<i>Kıp.T</i>	<i>egrek</i> (İH 18)
<i>OT</i>	<i>bahārda yedi yüz aded egrek koyun yaylaya çıkar her egregi yüzer bin koyundur</i> “İlkbaharda yedi yüz adet egrek koyun yaylaya çıkar her egrek yüzer bin koyundur” (EÇS 6/64) <i>koyun ağac altında egrekte yaturken</i> “koyun ağaç altında egrekte yatarken” (İKS usk014/542)
<i>DS</i>	<i>ağrek</i> “Koyun, keçi ve sığırların yaylımda dinlendikleri yer” (DS 1/108) <i>eğrek</i> “Küçükbaş hayvanların gece yattıkları yer” (DS 5/1682) <i>erkek</i> “Yazın davarların yattığı yer” (DS 5/1767) <i>iğrek</i> “Davar ve sığırların sağılması ya da dinlenmesi için ayrılan dört yanı kapalı üstü açık yer, ağıl” (DS 7/2512)

Sözcük, Kıpçak Türkçesinde “deve ağılı, develerin kuyu kenarlarında çöktüğü yer” olarak verilmiştir (Toparlı, 2019: 70). Farklı kaynaklarda sözcüğün anlamı, “hayvanların yazın öğle sıcağında toplanıp dinlendikleri yer” olarak da geçmektedir (Tietze, 2016: 2/561). Diğer bir etimoloji çalışmasında sözcük *eğre-* fiilinden getirilir ve anlamı, “sıcak havalarda hayvanları gölgelik yerde toplamak” olarak açıklanır (Gülensoy, 2007: 323). Osmanlı döneminde aynı işlevde ama koyunlar için kullanılmıştır. Günümüz

Anadolu ağızlarında “koyun yatağı” anlamındaki kullanımı devam etmektedir. Sözcük DS’de ses değişimleri ile aynı anlamda yer almaktadır. TS’te yoktur.

gövercinlik

EAT	<i>ben seni gövercinlikde saklayam delükden temāşānı et</i> “Ben seni güvercinlikte saklayayım delikten gözetlemeni yap” (FBS 201b/18)
OT	<i>zahrında bir tavuk kümesi ve bir fevkānī gövercinlik ve iki çatma anbār</i> “Arkasında bir tavuk kümesi ve iki katlı güvercinlik ve iki tane çatma ambar” (İKS ist022/236)

Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçelerinde tespit edilen sözcük, “evcil güvercin yetiştirmek için hazırlanmış, içinde yuvalar bulunan kule biçiminde yer” olarak tanımlanmaktadır (TS, 1998: 916).

ıştabl

Kıp.T	<i>ıştabldan çıkmas ol at</i> “Ahırdan çıkmaz o at” (BV 17a/10) <i>kaçan bir kişi inçü uğurlasa ya kımatlu daş uğurlasa ıştabldan</i> “Ne zaman bir kişi inci çalsa ya da kıymetli taş çalsa ahırdan” (KFT 296a/2)
OT	<i>develigi ve ıştablı bin aded at ve katır alur</i> “Develiği ve ahırı bin adet at ve katır alır” (EÇS 1/146) <i>ıştabl</i> (RM 99)

Kıpçak ve Osmanlı Türkçeleri döneminde tespit edilen sözcük, Arapçadan Türkçeye geçmiş ve “saray ahırı” anlamında kullanılmıştır. İslam devletlerinin birçoğunda kullanılan sözcük devlet teşkilatında da yer almıştır. Osmanlı Devleti’nde padişaha ve diğer saray üyelerine ait atların bulunduğu *İştabl-ı Āmire* olarak adlandırılan idari bir birim vardır (Özcan, 1999:203).

kası

KT	<i>kası badım</i> “Ağıl yaptım” (DLT III, 224-11)
DS	<i>kası</i> “Kümes hayvanlarını besleyip yağlandırmak için ayrılan yer” (DS 8/2674)

Karahanlı Türkçesinde tespit edilen sözcük, “koyun ve diğer hayvanlar için yapılan ahşap muhafaza (basit ağıl)” anlamına gelmektedir (Clauson, 1972:666). DS’de de tespit edilen sözcük, “tavuk kümesi” anlamında kullanılmaktadır. TS’de yer almamaktadır.

kıytaban

EAT	<i>kıytabandan kızıl deve giderise menüm gider</i> “Ahırdan kızıl deve giderse benim gider” DD D18a/7
-----	---

Sadece DD’de yer alan sözcüğün anlamı “deve sürüsü, deve ahırı” olarak düşünülmektedir. Sözcüğün kökeni konusunda Arap+Fars asıllı olduğu fikirleri olmakla birlikte sözcük üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalarla *kay+taban* birleşimi ile Türk asıllı olduğu yönünde görüşler de ortaya atılmıştır (Zahidoğlu, 2014).

kebüterhâne

EAT	<i>andan bāğubān şehzādeyi kebüterhāneye ilette</i> “Oradan bahçıvan şehzadeyi güvercinliğe götürdü” (FBS 201b/20)
-----	--

Sadece Eski Anadolu Türkçesinde tespit edilen ve Farsçadan Türkçeye geçmiş olan sözcük *kebüter* “güvercin” ile *hâne* “ev” sözcüklerinin birleşiminden “güvercinlik” anlamına gelmektedir.

korı / kuru

EAT	<i>korınuñ kapusın uvatdılar şıgın geyik kaz tavuk kırdılar</i> “Korunun kapısını açtılar sığır geyik kaz tavuk kırdılar” (DD D129b/6)
OT	<i>etrāf-ı erba’ası şundurma ve bir şamanhāne ve kenif ve bir kuru ahırı</i> “Dört tarafı şundurma ve bir samanlık ve tuvalet ve kuru ahırı” (İKS eyp175/109)

Sözcük Eski Anadolu ve Osman Türkçesi dönemlerinde tespit edilebilmiştir ve etrafı çevrili hayvan barınağı anlamına gelmektedir. Sözcüğe günümüzde de kullanılan “küçük orman” anlamı da verilmektedir (Tietze, 2016: 4/375; Gülensoy, 2007: 543). TS ve DS’de “küçük ağaçlık yer” anlamında açıklanmaktadır. DS’de yer alan *kor* maddesinin açıklaması, “yapıda aynı boyda taş ya da tuğlaların yan yana konulmasıyla

oluşan sıra dizi” (DS, 12/4565), şeklindedir. Benzer bir ifade etimoloji sözlüklerinde *kor/kur* için yer alır (Tietze, 2016: 4/437). Buradan hareketle *korı/koru* sözcüğünün *kor* kökünden türediği değerlendirilebilir.

kurğan

<i>Kıp.T</i>	<i>kurğan</i> (TA 6)
--------------	----------------------

Tarihi Türk lehçelerinden ET, HT, Kıp.T ve ÇT’de tespit edilen sözcük bu dönemlerin tamamında “kale, hisar, sığınak, mezar” anlamlarında kullanılmakta olup sadece Kıp.T’de bir yerde hem “hisar” hem de “at ahır” anlamı tespit edilmiştir (Toparlı, 2000: 6). Sözcüğün kökeni üzerinde birbirine benzeyen birçok çalışma *kurgan* sözcüğünün Türkçe *korı- / kur-* fiilinden türediği yönünde görüş beyan etmektedir (Gedikli, 2019).

kıtan

<i>ÇT</i>	<i>kıtan</i> (ŞSL 472)
-----------	------------------------

Sadece ÇT’de tespit edilen sözcük “mandıra, ağıl, etrafı çevrili koyun yatan yer” anlamında kullanılmaktadır (Ünlü, 2013:675). Etimoloji sözlüklerinde ve DS’de *kotan/köten/kıtan* şeklinde yer alan sözcük “tarım aleti” olarak değerlendirilmektedir (Tietze, 2016: 4/381; Gülensoy, 2007: 546; DS, 8/2936).

kuşluk

<i>HT</i>	<i>tegme bir türlüğ kuşlar bir kuşluk yerni tutar erdiler</i> “Her türden bir kuş bir kuşluk yerini tutardı” (KE 146v/2)
<i>OT</i>	<i>inşā olunan kuşluk ve mermer şamdān ayaklarının</i> “İnşa edilen kuşluk ve mermer şamdan ayaklarının” (BOA, MB.İ., 25-52)

Sözcük, Osmanlı ve Harezmi dönemlerinde kullanılmış olup “kuşlar için yapılan kafes veya yapı, kuş beslenen yer” anlamına gelmektedir (Ünlü, 2012:357). Sözcük ET’de *yagak ıgaç yaylagım kuşlug ıgaç kışlagım* (Ir. 24) şeklinde tespit edilmiş ve anlamı “kuşlu” olarak belirlenmiştir. Bu iki anlamının dışında sözcüğün yaygın olarak “günün sabahla öğle arasındaki bölümü” anlamı kullanılmaktadır (Eren, 1999:270). Sözcüğün “kuş barınağı” anlamı TS’nin çevrimiçi sözlüğünde yer almış, DS’de tespit edilememiştir.

kümes

<i>EAT</i>	<i>tavuk kümesine şığır tamına dönmüş</i> “Tavuk kümesine şığır ahırına dönmüş” (DD D6a/11)
<i>OT</i>	<i>zahrında bir tavuk kümesi ve bir fevkānī gögercinlik ve iki çatma anbār</i> “Arkasında bir tavuk kümesi ve iki katlı güvercinlik ve iki tane çatma ambar” (İKS ist022/236) <i>müceddeden inşā kılınan bir maṭbah ve bir kümes maşārıfatı</i> “Yeniden inşa edilen bir mutfak ve bir kümes masrafı” (BKD 67)

Eski Anadolu ve Osmanlı dönemlerinde tespit edilen ve günümüzde de varlığını devam ettiren sözcük, Yunancadan Türkçeye geçmiş ve “kanatlı hayvan barınağı” anlamında kullanılmaktadır (TS, 1998: 1438; Tietze, 2016: 4/480). DS’de tespit edilememiştir.

ma’lef (Ar.)

<i>Kıp.T</i>	<i>aṭlar ma’lefde turur iken tepremes kimersenı tipmes</i> “Atlar samanlıkta dururken tepinmez kimseyi tepmez” (BV 16b/3)
--------------	---

Arapçadan Türkçeye geçen sözcük, Arapçada “hayvan yemi konulan yer” anlamına gelmektedir (Toparlı, 2019: 176). Sözcük, Türkçede de aynı anlamda kullanılmıştır.

otluk

<i>KT</i>	<i>otluk</i> (DLT I, 98-16)
<i>OT</i>	<i>tahtında iki oda ve bir maṭbah ve iki ahır ve otluk damı</i> “Altında iki oda ve bir mutfak ve iki ahır ve yemlik yeri” (İKS bab054/318)

Karahanlı ve Osmanlı dönemlerinde tespit edilen sözcük, her iki dönemde de “hayvanlar için yem konulan yer” anlamına gelmektedir (TS, 1998:1703, Ünlü, 2012a: 722). DS’de ise “saklamak için kurutulmuş ot” olarak yer almaktadır (DS, 9/3294).

şamanlık

OT	<i>ğara sakıflı şamanlık inşası</i> “Kara damlı samanlık inşası” (BKD 49) <i>şamanlık</i> “samanlık” (RM 99)
DS	<i>samannih</i> “samanlık” (DS 12/4667)

Sadece Osmanlı döneminde tespit edilen sözcük, “saman konulan yer” anlamına gelmektedir (TS, 1998: 1900). DS’de aynı anlamda yer almaktadır.

saya

OT	<i>bu küh-ı bülen de üç bin egrek ya ’nī saya ya ’nī koyun ağılı vardır</i> “Bu yüce dağda üç bin egrek yani saya yani koyun ağılı vardır” (EÇS 3/213)
DS	<i>saya</i> “Hayvan ağılı” (DS 10/3557)

Saya “küçükbaş hayvanlar için yapılan etrafı çevrili korunaklı alan, koyun ağılı” olarak tanımlanır (Tietze, 2019:7/217). Sözcüğün DS’de de aynı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir. OT’de tespit edilen metinde *saya/egrek/ağıl* sözcüklerinin aynı anlamda kullanıldığı açıkça görülmektedir.

seghāne (Far.)

EAT	<i>ol dem şāh baş açuk yalın ayak evedüyle segirtedi seghāneye geldi</i> “O zaman şah başı açık, yalın ayak aceleyle yürüdü, av kulübesine geldi” (FBŞ 125b/1)
-----	--

Sadece Eski Anadolu Türkçesi döneminde tespit edilen sözcük Farsça *seg* “köpek” ve *hāne* “ev” sözcüklerinin birleşiminden oluşmakta ve Türkçede “köpek kulübesi” anlamında kullanılmaktadır.

řana evi

EAT	<i>uğrı köpek yige şana evini birbirine şatmış</i> “Öteki güçlü köpek ahırını birbirine katmış” (DD D6a/10)
-----	---

Sadece Eski Anadolu Türkçesi döneminde tespit edebildiğimiz kelime “dana ahırını” anlamında kullanılmıştır. *şana* sözcüğü Kıpçak Türkçesi döneminde “dana” anlamında kullanılmaya başlamış (İM, 246/b7) ve bu anlam günümüze kadar devam etmiştir.

tavla / řavile / řavla (Ar.)

EAT	<i>bayındır şanuş tavlāsından iki řehbāz yüğrük at getirüñ</i> “Bayındır hanın ahırından iki gösterişli hızlı at getirin” (DD D43a/9) <i>eñ aşıağı şabakada şavile ve āşurıdı kim atlar dururıdı</i> “En aşağı katta at ahırını ve ahırda atlar dururdu” (KE 635/6)
ÇT	<i>on sikiz miñ at řavilesi perveriş tapar irdi</i> “On sekiz bin at tavlada beslenirdi” (MÜN 269)
OT	<i>hünkār āhırları olup her birinde birer şavla küheylan atlar vardır</i> “Hünkar ahırlarıdır ve her birinde birer at ahırını küheylan atlar vardır” (EÇS 1/225)
DS	<i>talva / talvar / talbar / talfar / talpar / tavlār</i> “Hayvanların barınması için dört direktten yapılmış üstü kapalı çardak” (DS 10/3816)

Arapçadan Türkçeye geçen sözcük, “at ahırını” olarak tanımlanır (TS, 1998:2155). Sözcük Eski Anadolu, Çağatay ve Osmanlı Türkçesinde aynı anlamda kullanılmıştır.

toķat

OT	<i>ıstranca taglarına varınca bin sığır toķatları vardır</i> “Istıranca dağlarına varınca bin sığır tokadı vardır” (EÇS 1/262) <i>iki ahırını ve bir şamanlığı ve bir sığır toķatını ve iki anbarını</i> “İki ahırını ve bir samanlığı ve bir sığır tokadı ve iki ambarını” (İKS eyp090/649)
DS	<i>toķat</i> “Hayvan ağılı” (DS 10/3947)

Sadece Osmanlı döneminde tespit edebildiğimiz kelime, “hayvan ağılı” ve “toprak siper” anlamlarında kullanılmaktadır (Tietze, 2019:8/230, Gülensoy, 2007:905). DS’de “hayvan ağılı” olarak yer almaktadır.

yamhāne (Mog.+Far.)

ÇT	<i>yam atları bile yam-hāneler işi buzukdur</i> “Yam atları ile yamhaneleri yıkıktır” (MÜN 366)
----	---

Moğolca *yam* ve Farsça *hāne* sözcüklerinden oluşan sözcük, “yam atlarının (posta atlarının) bağlı olduğu, barındırıldığı ahır” olarak tanımlanmaktadır. (Ünlü, 2013:1221). Yamhane'nin sadece posta atlarının barınması için kullanılmadığı aynı zamanda Moğol devletinin önemli bir posta teşkilatı kurumu olduğu bilinmektedir (Eğilmez ve Bayram Kalkan, 2023).

4. YAZILI KAYNAKLARDA TESPİT EDİLEMİYEN DERLEME SÖZLÜĞÜNDE TESPİT EDİLEN HAYVANLAR İLE İLGİLİ YAPI ADLARI

ahman: Koç katımında koyunların gece yattığı üstü açık, etrafı kapalı olan yer (DS 1/132).

cığ / çığ: Kuzular için tahtadan yapılmış küçük ağıl (DS 3/898-1158).

cicgar: Dana kapatmak için ahırın bir köşesine yapılmış yer (DS 3/951).

cump: 70 cm. derinliğinde 2 m. çapında ağılların önüne kuzular için yapılan yer (DS 3/1016).

çalamar: Dört tarafı çitle çevrili yazlık koyun ağılı (DS 3/1048).

çokal: Kuzu ve davar ağılı (DS 3/1259).

danalık / danalıh : Ahırda buzağıları koymak için yapılan yer (DS 4/1356).

davarlı / davarlıh : Koyun ve keçilerin yattığı ahır (DS 4/1378).

döl ağılı: Kuzu ve oğlakların otlamaya götürülmeden önce toplandığı, etrafı çalılarla çevrili yer (DS 4/15769).

evsil: Davar ya da büyükbaş hayvan ağılı (DS 5/1816).

goran: Koyun ve keçi sürülerinin gecelediği çit ya da duvarla çevrili yer, ağıl (DS 6/2104).

gotura: Hayvanların beslendiği yer. (DS 6/2018).

götügömbe / götügömme: Baharda kuzuları barındırmak için yapılan üstü kapalı alçak yer. (DS 6/2164).

güher: Koyunların dağdaki yatacak yeri, ağıl (DS 6/2216).

kam: Koyunların barındıkları yer, çiftlik (DS 8/2611).

kotara / kotar / koşan / koşana: Hayvanları saymak için kullanılan üstü kapalı yer (DS 8/2936).

müze: Kışlık davar ağılı (DS 9/3231).

peğ / peğe: Koyunların sağıldığı çitle çevrilmiş yer (DS 9/3420).

pey / peye: Hayvanları barındırmak için taş ya da kerpiçten yapılan yer (DS 9/3437).

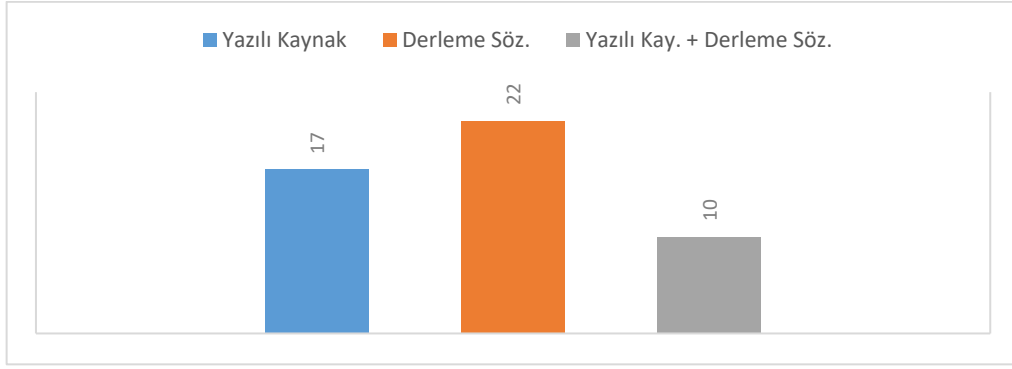
pim / pin / pindik / pine / pinelik / pines / pineslik / pinez / pinezlik / pinik / pinek / pon / pun / pündük / püne / pünes / pünlük / pünnük: Kümes (DS 9/3453).

salah / salak: Açık arazide hayvanların beslenmesi için yapılmış üstü açık korunak (DS 10/3522).

yatak: Koyun ve sığırların yazın gece dağda kaldıkları yer (DS 11/4199).

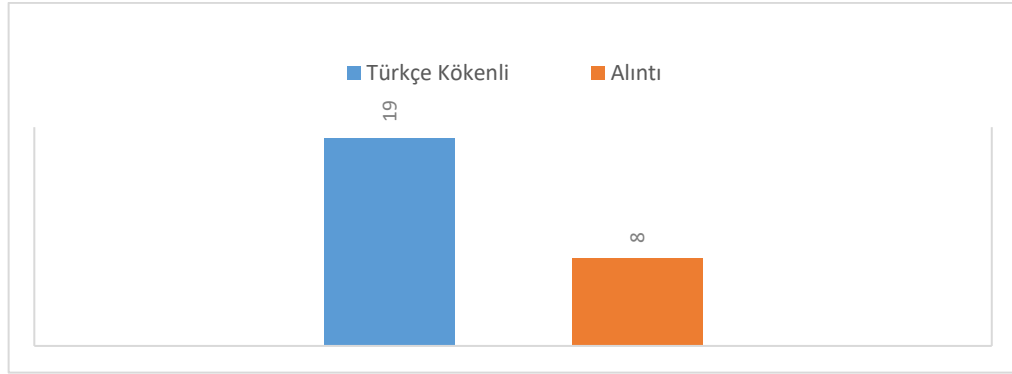
5. SONUÇ

Yapılan tarama çalışmasında toplam 49 sözcük tespit edilmiş ve sözcükler üzerine bazı değerlendirmeler grafikler eşliğinde verilmiştir.

Grafik 1: Sözcüklerin Tespit Edildiği Kaynaklar

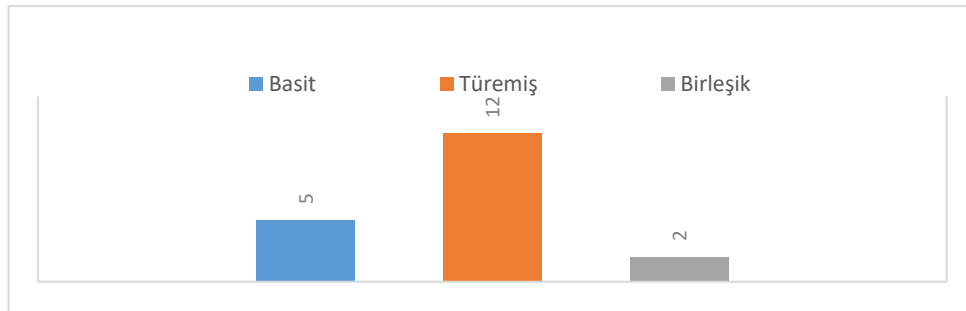
Kaynak: Yüksel Baldık, 2025

Sözcüklerden 17 tanesi sadece yazılı kaynaklarda, 22 tanesi sadece Derleme Sözlüğünde ve 10 tanesi her iki kaynaktan tespit edilmiştir. Aynı ayrı değerlendirildiğinde yazılı kaynaklarda 27, Derleme Sözlüğünde 32 sözcük tespit edilmiştir.

Grafik 2: Yazılı Kaynaklarda Tespit Edilen Sözcüklerin Köken Dağılımları

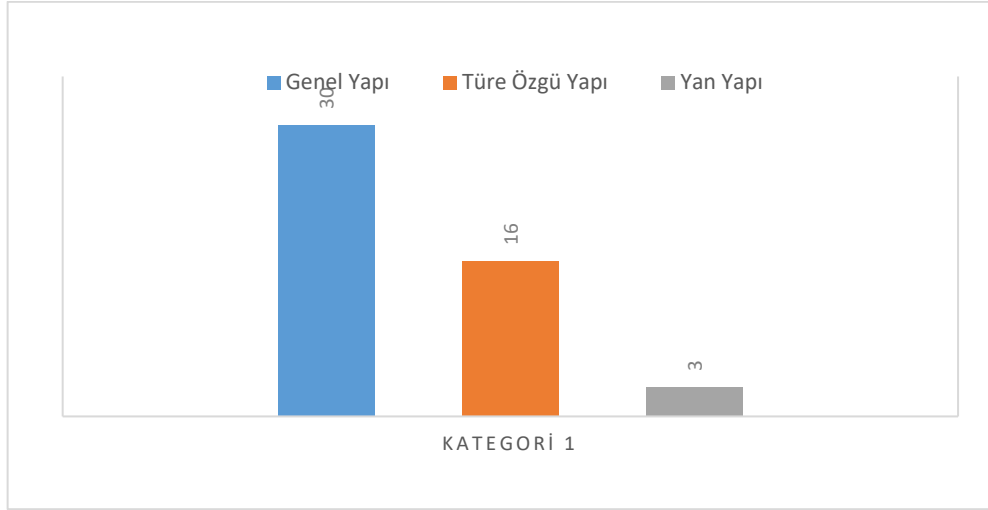
Kaynak: Yüksel Baldık, 2025

Yazılı kaynaklarda tespit edilen 27 sözcüğün 19 tanesi Türkçe kökenli olup 8 tanesi alıntıdır. Alıntı sözcüklerin büyük bir kısmının Türkçe karşılığının da bu çalışmada tespit edilmiş olunması, bu alıntuların ihtiyaçtan değil kültürel etkilenme veya özentili kaynaklı olduğunu düşündürmektedir.

Grafik 3: Türkçe Sözcüklerin Yapı Bakımından Dağılımı

Kaynak: Yüksel Baldık, 2025

Tespit edilen 19 Türkçe sözcüğün yapı bakımından değerlendirilmesi sonucu, 5 tanesi basit, 12 tanesi türemiş ve 2 tanesi de birleşik sözcükten meydana geldiği belirlenmiştir. Özellikle türemiş sözcükler incelendiğinde bunlardan 6 tanesinin *-lik* eki ile türetildiği dikkat çekmektedir. Türkçenin her döneminde yoğun kullanılan bu ek modern Türkçede de varlığını devam ettirmektedir.

Grafik 4: Kullanım Amaçlarına Göre Yapı Dağılımı

Kaynak: Yüksel Baldık, 2025

Tespit edilen yapı türleri kullanım amaçlarına göre değerlendirildiğinde 30 tane yapının genel olarak hayvan türlerinin çoğunluğu için kullanıldığı görülmüştür. 17 tane yapı türünün ise doğrudan bir hayvan türü için kullanıldığı ve 3 yapı türünün de yan yapı yani hayvanları barındırmak için değil hayvan yemleri için yapıldığı tespit edilmiştir.

Yapılan taramalar sonucunda tespit edilen sözcüklerin büyük çoğunluğunun Türkçe kökenli olduğu görülmüştür. Türk kültürünün hayvancılık konusundaki köklü geçmişinin Türkçeye de yansıdığı açıkça ortadadır. Göçer evli Türk toplumunun en eski yazılı metinlerinden günümüz modern hayatına kadar taşıdığı bu söz varlığı bunun en büyük kanıtıdır. Özellikle tarihî lehçelerde var olan sözcüklerin ağızlarda devam ediyor olması kültürel devamlılığın bir göstergesidir. Sözcükler incelendiğinde özellikle küçükbaş hayvan ile ilgili yapı adlarının ciddi yer tuttuğu görülecektir. Bu durum Türklerin hayvancılık ekonomisi ve tüketim kültürü konusunda bizlere önemli bilgiler vermektedir.

KAYNAKÇA

Hayvanlar ile İlgili Yapı Adlarının Tespiti İçin Taranan Eserlerin Kısaltmaları ve Kaynakçası

- [ADD] Özmen, M. (2017). *Ahmed-i Dā'ī Dīvān I-II (Metin-Gramer-Dizin-Tıpkıbasım)*. TDK.
- [BH] Canpolat, M. (2018). *Behçetü'l-Hadā'ik Fi Mev'izetü'l-Halā'ik*. TDK.
- [BKD] Başaralı, H. (2016). *Bursa Keşif Defterleri*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- [BV] Açar, M. E. (1986). *Baytaratu'l-Vāzih*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- [CC] Argunşah, M. Galip, G. (2015). *Codex Cumanicus*. Kesit Yayınevi.
- [DD] Özçelik, S. (2022). *Dede Korkut I-II*. TDK.
- [DLT] Atalay, B. (1939-1943). *Divanü Lûgat-it-Türk Tecümesi I, II, III, IV*. TDK.
- [DS] Derleme Sözlüğü C. I-XII (1993). TDK Yayınları.
- [EÇS] Dankoff, R., Kahraman, S. A., Dağlı, Y., (1996-2007). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu, Dizini*. Yapı Kredi Yayınları.
- [FBŞ] Hazai, G. Tietze, H. (2017). *Ferec Ba'd eş-Şidde (İnceleme-metin)*. Türkiye Bilimler Akademisi.
- [GT] Berbercan, M. T. (2011) *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gramer-Metin-Dizin)*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Dili Bilim Dalı Doktora Tezi.
- [HŞ] Hacıeminoğlu, N. (2000). *Kutb'un Hüsvrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. TDK.
- [Ir.] Tekin, T. (1993). *Irk Bitig The Book of Omens*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- [İH] İzbudak, V. (1989). *El-İdrāk Haşiyesi*. TDK.

- [İML] Taymas, A. B. (1997). *İbni-Mühennâ Lügati*. TDK.
- [KB] Arat, R. R. (1975) *Kutadgu Bilig*. TDK.
- [KE] Ata, A. (2019). *Rabgūzī Kışaşū'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları), I. Giriş- Metin- Tıpkıbasım, II. Dizin*. TDK.
- [KE] Yılmaz, E. Demir, N. Küçük, M. (2013). *Türk Dil Kurumu Nüshası Kısas-ı Enbiya (Metin, Sözlük-Dizin, Notlar)*. TDK.
- [KFT] Açar, M. E. (1989). *Kitab Fi'l-Fıkh Bi-Lisani't-Türki*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- [Kİ] Caferoğlu, A. (1931). *Kitābü'l-İdrāk Li-Lisāni'l-Etrāk*. Evkaf Matbaası.
- [LM] Çelik, Ü. (1993) *Ali Şir Nevāyī- Leylī vü Mecnūn*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- [ME] Yüce, N. (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb: Hvarizm Türkçesi ile tercümelî Şuşter nüshası: giriş, dil özellikleri, metin, indeks*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- [MÜN] ABİK, A. D. (1993). *Alī Şir Nevāyī'nin Risaleleri Tārīh-i Enbiyā ve Hükemā, Tārīh-i Mülūk-ı Acem, Münşeāt*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- [RM] Yüksel, İ. A. (2005). *Risale-i Mi'mariyye, Ca'fer Efendi. 1023/1614*. İstanbul Fetih Cemiyeti.
- [Su.] Orkun, H. N. (1994). *Eski Türk Yazıtları*. 3. baskı. TDK.
- [SSL] Durgut, H. (1995). *Şeyh Süleymān Efend-i Buhārī Lügat-i Çağatay ve Türkī-i Osmānī (Cild-i Evvel)*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- [ST] Kargı, Zühal. Ö. (1996). *Şecere-i Terākime, Türkmenlerin Soy Kütüğü*. Simurg Kitapçılık.
- [TA] Toparlı, R. Çöğenli, M. S. Yanık, N. H. (2000). *Kitāb-ı mecmū-ı tercümān-ı Türkī ve Acemī ve Mugalī*. TDK.
- [TS] *Türkçe Sözlük* (1998). TDK.
- [TT] Bang, W. Rachmatı G.R. (Arat). (1934). *Türkiye Turfan Texte VI, Das Buddhistische Sutra Sekiz Yükmek*. Berlin.

İnternet Kaynakları

[İKS] <https://www.kadisticilleri.org/>

Makalede Yararlanılan Diğer Eserlerin Kaynakçası

- Akıl, U. & Özkan, N. (2024). 18. Yüzyıl Türkiye Türkçesi Hayvan Adları Üzerine İnceleme. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (14), 584-642.
- Bayraka, T. (2009). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Atatürk Kültür Merkezi.
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford University Press.
- Eğilmez, S. & Bayram Kalkan, G. (2023). Yam (Post/Communication) Organization in Mongols. *Turcology Research*, 77(1).
- Eren, H. (1999) *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Bizim Büro Yayınevi.
- Esin, E. (1978). *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş*. Edebiyat Fakültesi Mecmuası.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. TDK.
- Gedikli, Y. (2019). Hun Türkçesi Üzerine Araştırma ve İncelemeler 25: Hunsulara Ait Gorgân Yer Adı, Göktürlere Ait Korgan~ Kurgan, Göktürk ve Uygurlara Ait Koorg ve Kordan Sözlerinin Köken ve Anlamları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 121(239), 251-282
- İlgen, Ab. (2010). Bozkır Göçebelerinde Sosyo-Ekonomik Yapı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(49), 817-840.

- Kafesoğlu, İ. (1986) *Türk Millî Kültürü*, Boğaziçi Yayınları.
- Kızılozen, C. (2023). *Ekleşme Süreci Yarım Kalmış -Gil ile Ağıl, Ahır Sözlerinin Köken Sorunu, Doğumunun 80. Yılında Ahmet Bican Erçilasun Armağanı*. TDK.
- Mandaloğlu, M. (2014). *Bozkır Türklerinde Ekonominin Hayvancılık ve Tarıma Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 75-93.
- Özcan, A. (1999). "İstabl", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/istabl>.
- Ögel, B. (1998). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş* (Cilt. 1). Kültür Bakanlığı.
- Tietze, A. (2016). *Târihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Tietze, A. (2019). *Târihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Toparlı, R. Vural, H. Karaatlı, R. (2019). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. TDK.
- Ünlü, S. (2012). *Hazrem-Altınordu Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2012a). *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi.
- Zahidoğlu, V. (2014). Dede Korkut Kitabı'nda Geçen Ağayıl ve Kaytaban Kelimelerinin Etimolojisi Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(3).

Diğer Kısaltmalar

ET	Eski Türkçe Dönemi
KT	Karahanlı Türkçesi Dönemi
HT	Harezmi Türkçesi Dönemi
Kıp.T	Kıpçak Türkçesi Dönemi
EAT	Eski Anadolu Türkçesi Dönemi
ÇT	Çağatay Türkçesi Dönemi
OT	Osmanlı Türkçesi Dönemi
DS	Derleme Sözlüğü
Ar.	Arapça
Far.	Farsça
Mog.	Moğolca
Rum.	Rumca
Yun.	Yunanca